

Przedstawione przez autora poglądy różnych egzegetów nie pozwoliły dojść do jednoznacznych odpowiedzi na te pytania. Autor starał się odpowiedzieć na nie w trzech pierwszych rozdziałach pracy. W rozdziałach 4–6 omawiał problem tradycji tekstu Iz 40–55, czy jego zasadnicze ramy powstały w niewoli babilońskiej, w oczekiwaniu na przyjście zwycięskiego Cyrusa i uwolnienie wygnańców?

Dysertacja J. Werlitzta wydaje się być ważnym krokiem w badaniach nad literacką budową Księgi Deuteroizajasza (Iz 40–55). Przedstawił on solidnie i szczególnie stan dotychczasowych badań nad literackim fenomenem tej Księgi. Nie mógł on dojść do jednoznacznych wniosków w określeniu literackiej budowy rozdziałów 40–55 i ich miejsca w Księdze Izajasza, bo nie doszli do nich jego poprzednicy na przestrzeni całego XX w., poczynawszy od B. Duhma, który już w 1892 r. wydał swój komentarz do Księgi Izajasza. Niemniej praca J. Werlitzta jest ważnym momentem w badaniach nad literacką budową Księgi Deuteroizajasza, pozwala głębiej poznać dzieje literackich badań nad tą Księgą i zrozumieć treść tej Księgi w historii zbawienia Starego Testamentu.

Ks. Zdzisław Malecki

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2003, t. 36, z. 1, s. 264–266

Ilse Müllner, Peter Dschulnigg, JÜDISCHE UND CHRISTLICHE FESTE, PERSPEKTIVEN DES ALTEN UND NEUEN TESTAMENTS, Würzburg 2002, 136 s. (Die Neue Echter Bibel-Themen, Bd. 9)

Biblijne rozumienie czasu różni się od dzisiejszych pojęć. Przez pojęcie „czas” rozumiemy „abstrakcyjną wielkość”, której podobne są wszystkie byty ziemskie, niezależnie od wszystkich jednostek miar, różnych chronologii i kalendarzy. Takiego pojęcia czasu nie zna język hebrajski. Biblia mówi o przeżytym czasie i był on zawsze czasem dla czegoś przeznaczonym (Koh 3).

Książka składa się z dwóch części: autorem części pierwszej – „Altes Testament” jest Ilse Müllner, natomiast części drugiej – „Neues Testament” – Peter Dschulnigg.

W Izraelu czas miał charakter wspólnotowy i był przeżywany w rodzinie, plemienu, narodzie. Wspólnota potrzebowała czasu do przeżywania swoich świąt i uroczystości. Czas dawał możliwości wspólnocie przeżywania ważniejszych przeżyć w naturalnym cyklu życia rolniczego, jakie przynosiła wiosna, lato, jesień. Nie było to przypadkiem, że najważniejsze święta izraelskie były obchodzone na wiosnę i na jesień. Dopiero później judaizm wprowadził w życie święta Channuki i Purim. Naturalny rytm przyrody był podstawą izraelskiego kalendarza świątecznego. Wyjście z Egiptu, nadanie Tory na Synaju i wędrówka przez pustynię były najważniejszymi datami w dziejach Izraela, połączonymi z trzema świętami, na które pielgrzymowano do Jerozolimy: Święto Paschy, Święto Tygodni (szawuot) i Święto Namiotów (sukkot). Święta miały więc, między innymi, funkcje rytmiczne w życiu wspólnoty i tworzyły ciągłość z pokoleniami.

W punkcie A. Ilse Müllner omawia szabat, jako najważniejsze święto Izraela; jego historyczne pochodzenie prowadzi do kalendarza babilońskiego. Chrześcijaństwo świętuje pierwszy dzień tygodnia, jako niedzielę, muzułmanie świętują w piątek. Zachowany jest na całym świecie rytm 6+1.

Szabat zachowywany był w ciągu dziejów Izraela, a szczególnego znaczenia nabral po niewoli babilońskiej. Wśród rozproszonych w diasporze Żydów był znakiem ich wiary i narodowości. Kalendarz określał jednostki czasu, jakimi są: dzień, tydzień, miesiąc i rok. Pozwalał on układać cykle świąteczne, łącznie z szabatem, który nie był świętem rocznym. Regulował życie religijne i społeczne wspólnoty.

W punkcie B. omawia autorka miejsca święte, a przede wszystkim świątynię w Jerozolimie. Świątynia była miejscem mieszkania Boga, składania ofiar i celem pielgrzymowania. Wstępowanie do wnętrza świątyni było ograniczone. Tylko arcykapłan mógł raz w roku, w dzień pojednania (jom kippur) wejść do miejsca najświętszego, gdzie znajdowała się arka przymierza. Zbudowana przez Salomona, jak opisują to księgi historyczne (1 Krl 6–8; 2 Krn 3–7), świątynia jerozolimska przez wieki była centralnym miejscem kultu Izraela i Judy. Jej zburzenie przez Babilończyków w 586 r. stało się wielkim przełomem w dotychczasowej praktyce świąt i kultu. Od tego momentu aż do zbudowania drugiej świątyni w 520 r. przerwany został kult świątynny. Wtedy to dokonał się przełom w kierunku dowartościowania słowa Bożego. Gdzie ofiary nie mogły być centrum kultu sprawowanego ku czci Boga, szukano innego rozwiązania i sposobu Jego czci. Judaizm, a później i chrześcijaństwo zwróciło się do spotkania z Bogiem w słowie. Słuchanie i wyjaśnianie słowa dawało możliwość kontaktu z Bogiem i zbliżania się do niego. Przetawienie kultu z ofiary ku słowu zmieniło również koncepcję przestrzeni, w której mogło się dokonać zebranie wspólnoty i spotkanie z Bogiem. Prawdopodobnie w okresie perskim powstał w judaizmie inny rodzaj liturgicznej przestrzeni, mianowicie synagoga. Jej historyczne korzenie i ramy nie są dziś w pełni znane. Pochodzące z okresu przed zburzeniem świątyni synagogi w Palestynie wskazują na typ budowy: jeden budynek z przestrzenią przeznaczoną do spełniania kultu, gdzie mogła gromadzić się wspólnota dla czytania i słuchania słowa Bożego. Nie była to świątynia. W synagodze gromadziła się wspólnota w szabat. Mogły w niej także odbywać się w ciągu tygodnia przewody sądowe i inne zebrania.

W punkcie C. autorka omawia święta, jakie judaizm obchodził w cyklu rocznym. Największe święto obchodzone na pamiątkę wyjścia z Egiptu to Święto Paschy. Ma ono swoje uzasadnienie w 12. rozdziale Księgi Wyjścia i ma przypominać Izraelitom wyjście z Egiptu, z domu niewoli i wydarzenia, jakich dokonał Bóg dla swojego ludu.

Siedem tygodni po rozpoczęciu żniw jęczmiennych obchodzono Święto Tygodni, mające swoje uzasadnienie biblijne w Wj 23,16a; 34,22a; Kpł 23,15–21; Lb 28,26–31; Pwt 16,9–12. Było ono nie tylko wspomnieniem historycznych wydarzeń podczas wędrówki przez pustynię, ale rzeczywistym świętem radości z zakończonych żniw pszenicznych. Była to także dziękczynna modlitwa za otrzymane od Boga kraj, połączona z przypomnieniem wydarzeń od wyjścia z Egiptu do wejścia do ziemi obiecanej. Ważnym momentem w tym święcie było również przypomnienie nadania Tory Mojżeszowi na Synaju. Dzień Pojednania – Jom Kippur był najważniejszym świętem w cyklu rocznym. Obchodzono go 10. dnia siódmego miesiąca Tiszi.

Na zakończenie zbiorów jesiennych – wina, owoców i oliwek – obchodzono Święto Namiotów (sukkot). Miało ono swoje biblijne uzasadnienie w Kpł 23,43 – „Aby pokolenia wasze wiedziały, że kazałem Izraelitom mieszkać w szałasach. Kiedy wyprowadziłem ich z ziemi egipskiej. Ja jestem Pan Bóg wasz”. Święto zaczynało się 15. dnia miesiąca siódmego i trwało 8 dni. Na te dni Izraelici budowali szałas i w nich mieszkali. Po niewoli ustanowione zostały jeszcze święta Channuka i Purim, które miały biblijne uzasadnienie.

Święto Channuki trwało 8 dni i opierało się na opowiadaniu zawartym w Księdze Machabejskiej o uwolnieniu Izraelitów przez Machabeuszy spod panowania greckiego. Święto Purim opiera się na opowiadaniach Księgi Estery i przypomina uratowanie Izraelitów za czasów króla Artaksesa od zaplanowanego pogromu. Królowa Estera odegrała rolę zbawcy swojego ludu.

W punkcie D. autorka omawia sposób obchodzenia świąt przez Izraelitów. W okresie pierwszej świątyni na czoło wybijały się ofiary krwawe i związane z nimi uczyty ofiarne. Po niewoli akcent przesunięto na słowo Boże głoszone i wyjaśniane ludowi. Miało to miejsce szczególnie w synagogach, które powstały po zburzeniu pierwszej świątyni.

W drugiej części pt. „Nowy Testament” Peter Dschulnigg omawia święta Nowego Testamentu. W punkcie A. omówiono szabat i niedzielę. Ukazano postawę Jezusa wobec szabat w ewangeliiach synoptycznych. Dalej w punktach B., C., D., E. omawia paschę i wielkanoc w Nowym Testamencie oraz święta w opisie Ewangelii Łukaszej i Dziejów Apostolskich, a osobno święta opisane w Ewangelii św. Jana.

Szabat jako dzień wypoczynku i oddania czci Bogu miał również swoje miejsce w Ewangelii. Jezus przemawiał w szabat w synagogach, czynił cuda, co spotykało się ze sprzeciwem faryzeuszy. Pierwotne gminy judeo-chrześcijańskie świętowały niedzielę jako Dzień Pański – dzień zmartwychwstania Chrystusa.

Podjęty przez autorów temat świąt obchodzonych w Starym i Nowym Testamencie, mających na celu oddanie czci Bogu, może posłużyć głębszemu poznaniu i przeżyciu tych świąt przez chrześcijan w dzisiejszym Kościele. Ich obchodzenie i przeżywanie ma swoje uzasadnienie biblijne i lepsze ich poznanie może służyć kształtowaniu aktywnej postawy katolika w nawiązywaniu więzi z Bogiem przez uczestnictwo w nabożeństwach sprawowanych w niedzielę i święta.

Ks. Zdzisław Malecki

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2003, t. 36, z. 1, s. 266–268

Heinz-Josef Fabry, Klaus Scholtissek, DER MESSIAS, Würzburg 2002, 124 s. (Die Neue Echter Bibel-Themen, Bd. 5)

Egzegeci XX w. przeprowadzili sporo badań nad mesjanizmem Nowego Testamentu i stwierdzili jego powiązania z literaturą (tekstami) Starego Testamentu i wczesnego judaizmu. Oczekiwanie mesjańskie jest nie tylko charakterystyczne dla literatury starotestamentalnej, lecz także dla judaizmu i odkrytych tekstów qu-